

СИМБІОЗ СИНТАКТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ МАРКЕРІВ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ

У статті здійснено огляд наукової літератури та відстежено основні тенденції розвитку німецькомовного постмодерністського прозового тексту та становлення експресивного синтаксису впродовж XX – XXI століття. Особлива увага приділяється вивченню синтактико-стилістичних маркерів на мікро- та макрорівні та їх специфічній графічній оформленості.

Ключові слова: експресивний синтаксис, німецькомовний постмодерністський прозовий текст, синтактико-синтаксичний маркер, графічний маркер, мікро- макрорівень.

В статье сделан обзор научной литературы и отслежено основные тенденции развития немецкоязычного постмодернистского прозаического текста и становления экспрессивного синтаксиса на протяжении XX – XXI века. Особое внимание уделяется изучению синтактико-стилистических маркеров на микро- и макроуровня, а также их специфическому графическому оформлению.

Ключевые слова: экспрессивный синтаксис, немецкоязычный постмодернистский прозаический текст, синтактико-синтаксический маркер, графический маркер, микро- макроуровень.

The article presents an overview of the scientific literature, traces the main trends and development of German post-modernistic prose text and the formation of expressive syntax during the XX – XXI century. The particular attention is paid to studying of syntactic-stylistic markers on the basis of micro-macrolevels and their specific graphical formation. The description of functional aspects of syntactic-stylistic markers in German post-modernistic prose text is one of our basic tasks. The full picture of syntactic expressiveness in German post-modernistic prose text is possible providing its studying in symbiosis of micro-macrolevels. The peculiar expressiveness in fiction is achieved with the help of graphical markers (various kinds of types and sizes, the change of “writing lines”, mathematical signs; capitalization (to confirm the expressive direction of speech); the usage of italics to mark the theme-rhematic division and text-in-text insertion).

Key words: expressive syntax, German post-modernistic prose text, syntactic-stylistical marker, graphical marker, micro-macrolevel.

Категорія експресивності перебуває в усесторонньому вивченні на різних мовних рівнях. Натепер, дослідження експресивного синтаксису відбувається в рамках стилістичних студій (Н. А. Богатирьова [2005], М. П. Брандес [2004], Н. М. Наер [2006], К. Büntig, [2008], U. Fix [2008], W. Fleischer [1993], К- Н. Göttert [2004], A. Hermann-Reuss [2004], R. M. Mejer [2013], N. Novotny [2008], B. Sowinski [1999], G. Ueding [2011]). Проте, існує нагальна потреба вивчення одиниць експресивного синтаксису на мікро- та макрорівні, тобто у просторі дискурсної стилістики, що і зумовило актуальність наукового пошуку.

Актуальність роботи полягає в потребі здійснення комплексного аналізу явища одиниць експресивного синтаксису в сучасному німецькомовному постмодерністському прозовому тексті. У зв'язку з цим виникає низка питань, вивчення яких має здійснюватися з урахуванням сучасного стану розвитку лінгвістичної думки, структурно-семантичної типології та функційного потенціалу.

Мета статті – відстежити тенденції та розвиток експресивного синтаксису у німецькомовному постмодерністському прозовому тексті. Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких завдань:

1) з'ясування функційних засад використання конструкцій експресивного синтаксису на мікро- та макрорівні;

2) вивчення понять синтактико-стилістичний та графічний маркер в німецькомовному постмодерністському прозовому тексті;

3) опис шляхів і способів використання синтаксично-стилістичних маркерів у німецькомовному постмодерністському прозовому тексті.

Для лінгвістики і для стилістики предметом дослідження є текст. Коли говоримо про лінгвістику тексту, насамперед мова іде про універсальні загальноприйняті текстові структури, про види текстів з їхніми текстовими взірцями і про засоби, які є у розпорядженні для створення текстової поверхні (*Textoberfläche*) [6, с. 418]. Характерним для німецькомовного постмодерністського тексту є присутність в ньому, типових для цієї літературної течії, всіх явищ постмодернізму – поєднання стилістичних явищ таких як невизначеність, фрагментарність, порушення класичних канонів, іронія, завуальованість [7, с. 46–57]. Такі зміни породжують потужну хвилю експресивності. Останню слід розглядати, як властивість тексту або частини тексту (словосполучення, речення, композиційно-синтаксичні структури),

яка передає зміст з збільшеною інтенсивністю, в результаті чого, призводить до емоційного або логічного посилення.

У дослідженні проаналізовано синтактико-стилістичні маркери німецькомовного постмодерністського прозового тексту в аспекті їх мікро- та макросинтаксису, які забезпечують його виразність. Одиницями мікросинтаксису вважаємо синтаксичні конструкції, які здатні виявляти себе в межах одного речення (*асиндетон, антитеза, виділення, винесення за дужки, градація, спадна градація, замовчування, здивування, інверсія, паралелізм, парантеза, пролепс, простий контактний повтор, хіазм*). Проте, ці самі синтактико-стилістичні маркери з їх виходом у надреченневий простір і поєднанні з іншим синтаксичними структурами утворюють макросинтаксис – синтаксичний простір з властивим йому складністю, цілісністю, нелінійністю, дисипативністю та відкритістю, що забезпечують синергетичну взаємодію синтаксичних одиниць, яка спричиняє сприйняття німецькомовного постмодерністського тексту як єдиного, цілісного середовища. На рівні макросинтаксису аналізувалися такі синтактико-стилістичні маркери: *анафора, анепіфора, апанафора, еліпс, паралелізм, парцеляція, поширена метафора*.

Найактуальніше вивчати експресивний синтаксис тексту у взаємодії з контекстом, для фіксації чіткої синтаксичної картини текстопростору цієї епохи. Така взаємодія синтактико-стилістичних маркерів на мікро- та макро рівнях є синтактико-стилістичним *симбіозом* – співіснуванням [5, с. 1651]. Синтаксис тексту має на меті дослідження правил адаптації та зв'язності речень у контексті й ситуації мовлення, референційної природи висловлень у конкретних текстових масивах, ролі синтаксичних одиниць у формуванні концепту тексту, його тематичних ліній, образності, експресивності тощо [3, с. 546]. Окремо вирване речення з контексту може містити синтактико-стилістичні маркери які слід розглядати на рівні мікросинтаксису, наприклад:

Ich könnte reden, wie ich es schon immer wollte, ich könnte reden, als täte ich Presseerklärungen kund oder persönliche Stellungnahmen [9, с. 17]. З наведеного прикладу бачимо як автор використовує синтактико-стилістичні маркери – простий контактний повтор. Проте, це саме речення в контексті виступає анафорою та частковим граматичним паралелізмом (макрорівень):

Ich könnte reden, wie ich es schon immer wollte, ich könnte reden, als täte ich Presseerklärungen kund oder persönliche Stellungnahmen. Ich könnte resümieren, verlautbaren, einschätzen – aber die Plauderei am Rande kann zum Verhängnis werden [9, с. 17].

Такі синтактико-стилістичні переплетіння відбуваються майже з усіма синтактико-стилістичними маркерами експресивного синтаксису:

Warum sagt man mir nichts! Warum bin ich immer der Dumme – immer! Immer! IMMER! – obwohl ich fast Nobelpreisträger geworden wäre! – [9, с. 148]. Цей фрагмент тексту ми розглядаємо як анафоричний повтор (*Warum sagt... Warum bin...*), винесення за дужки (*Warum bin ich immer der Dumme – immer*), апанафору (*...der Dumme – immer! Immer!*) та граматичний паралелізм (*Immer! IMMER!*). З наведеного прикладу бачимо емоційну та експресивну насиченість прозового тексту через використання великої кількості синтактико-стилістичних маркерів, навіть в такій незначній за розміром композиційно-синтаксичній структурі.

Коли говоримо про виразність німецькомовного постмодерністського прозового тексту, яка реалізується через використання авторами-постмодерністами синтактико-стилістичних маркерів, слід також зазначити, що свій внесок в загальну картину експресивності роблять графічні маркери (ГМ). Німецькомовний постмодерністський прозовий текст це поєднання змісту та форми, остання реалізується за допомогою графіки. Постмодерністський текст, пристаючи на твердження Д. Джонстона (D. Johnston, 2012) є “текст-образ” (“text-image”) [8]. У німецькомовному постмодерністському прозовому тексті спостерігається перехід від логоцентризму до графоцентризму [4], він характеризується вседозволеністю, розкутістю демократизованістю [2, с. 153].

До графічних маркерів німецькомовного постмодерністського прозового тексту відносимо: варіювання шрифтів і кеглів, зміна “щільності ряду”; математичні знаки; написання слів з великої літери (для підтвердження ціленаправленості експресивності висловлювання); використання курсиву для маркування тема-рематичного членування та введення тексту в текст.

Найуживанішими виразним графічним маркером експресивного синтаксису є курсивне виділення:

Anfangs rief ich mir im Bedarfsfall die Kyklopengeschehnisse in Erinnerung, aber als sie allmählich ihren Schrecken verlor, konstruierte ich eigene Horrorgeschichten, die immer als Balken-Schlagzeile im Stil der westlichen Gazetten eingeleitet wurden: UNFALL IM STAHLWERK – ARBEITER IN HOCHOFEN GEFFALEN! SÄGEWERK – TRAGÖDIE: SCHLAFENDER ARBEITER ZU KANTHÖLZERN ZERSÄGT! UNFALL AUF DEM RANGIERBAHNHOF – ZWISCHEN DEN PUFFERN ZERQUETSCH, UNTER DEN WAGEN GEDREITEILT! [9, с. 71]. Виразність шрифту вводиться автором з метою позначення окремих та найбільш важливих синтаксичних конструкцій. Параграфемні маркери є закадровим голосом автора.

З розвитком електронного письма німецькомовний постмодерністський прозовий текст стає “оцифрованішим”:

+++ AOL Time Warner 116,34 +++ 12 Technologies 53,21 +++ Yahoo 56,40 +++ Du, ich hab' nen Freund. – Ja, sicher. Klar. Deshalb können wir doch trotzdem. – Nee, du. Ficken is nich. CNN: It's the news. Soldaten und Nomaden. Pu:pushLetItGroove. EU legt Norm für Trillerpfeifenkugeln fest. Diesen Weg. Auf den Höhn. Bin ich oft gegangen. Vöglein sangen. Lieder. Excuses for travellers. Suddenly everything fell out of place Suddenly everything Suddenly everything... everything... [11, с. 110].

В цьому фрагменті тексту спостерігаємо, що автор грається з математичними знаками, мовами, мовними абракадабрами (*Pu:pushLetItGroove.*). Таке мовне невігластво є частим графічним маркером в німецькомовному постмодерністському прозовому тексті:

Und wenn schon befreite Sprache, dann richtig: Hoppla! Ist doch eine starke Verfassungspräambel, oder A-Wop-Bop A-Loo-Boo, oder And now for somehting completely different, oder Mittwoch ist Kinotag oder Tüdelüdüdü, tüdelüdüdü... < ... > Ich war damals dank meiner Da-kann-man-direkt-neidisch-werden-Anatomie ein gefragter Pornodarsteller, als Pornostar des deutschen Jahres zumindest ausschnittsweise auf zahlreichen Titelseiten [9, с. 308-309]; *Was für ein Foto? Ganzseiten-Farb-Hochglanz-Innenfoto im nächsten Olympiaband: Erich Honecker, unsere Goldkati, nebst Trainerin und Blutspender, IchIchIch* [9, с. 263]; *Du hast WAAAS gesehen? Fragte sie mich dramatisch und riß die Augen auf* [9, с. 74]. Синтаксична фрагментарність тексту, як наприклад роман Т. Бруссіґа / Т. Brussig “Helden wie wir” є візитівкою постмодерністського письма.

У текстах німецькомовних постмодерністських романів трапляються висловлення іншою мовою:

Ich kenne das Foto recht gut, sagte er. Ich kann es Ihnen schenken, wenn Sie mögen. Ich lag und hörte die Stille.

“Kyō mo mie

Kyō mo mie-keri

Fuji no jama!” [12, с. 166]. Така інтертекстуальність розрахована на ерудованого читача і робить текст безкраїм для розуміння та інтерпретації. Параграфемні одиниці, які маркують вербальну частину художнього викладу шляхом графічної структуризації і пунктуаційної сегментації текстових фрагментів, несуть при цьому експресивне навантаження і вагомий прагматичний потенціал.

Логічний виклад матеріалу супроводжується чіткістю та послідовністю за допомогою введення в текст літр алфавіту (A, B, C):

“Genau”, bestätigte Major Wunderlich und gab mir nacheinander drei Klarsichthüllen. “Bis morgen wirst du deshalb auswendig lernen, A – wo die zuständigen Postämter sind, B – wie die Fristen bei An- und Abbestellungen sind und C – wie der Abonnent am Bankeinzugsverfahren teilnehmen kann” [9, с. 149].

Симбіоз виразних засобів німецькомовного постмодерністського роману в окремих авторів є масштабним явищем. Наприклад, Г.Ґрасс / G. Grass насичує свій роман “Mein Jahrhundert” (1999) як синтактико-стилістичними так і графічними маркерами, виділяючи для цього цілі глави:

TOTE SIEHT MAN NICHT. Nur wacklige Koordinaten und Treffer, angeblich zielgenau. Läuft ab wie'n Kinderspiel ...« »Klar, weil CNN die Fernsehrechte an diesem Krieg hat und schon jetzt am nächsten und übernächsten...« »Aber brennende Ölfelder sieht man ...« »Weil es um Öl geht, nur ums Öl...«<...> »Aber die brennenden Ölfelder sieht man und wie auf Israel Raketen fallen, so daß die Leute nun im Keller mit Gasmasken ...« <...> »... also >Kein Blut für Öl!< sagt immerhin was ...« » <...> »Nur wo's Öl gibt...« »Tote kommen dann wieder nicht vor...« »Und Angst, richtig Angst haben die Kinder nur ...« [10, с. 340-343].

Неоформлені речення до кінця з огляду на закони граматики і фразові кліше доповнюються читачем, щоб набути смислу. Гіпертекстуальні риси графеміки постмодерністських текстів [1, с. 24], виявляються майже в усіх проаналізованих творах. Доповненням до експресивності у німецькомовному постмодерністському прозовому тексті є специфічна організація абзаців та вживання великої літери на початку абзацу, речення та особливе графічне оформлення тексту.

Отже, природа німецькомовного постмодерністського прозового тексту ХХ – початку ХХІ століття характеризується порушеннями класичних правил синтаксичної організації попередніх літературних течій. Експресивність ХТ забезпечують синтактико-стилістичні маркери як на рівні мікро-, так і, макросинтаксису. Графічні виразні засоби перебувають в симбіозі з класичними синтактико-стилістичними маркерами.

Список літератури

1. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко // Підручник для студентів старших курсів філологічних спеціальностей. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
2. Радзиевская Т. В. Фактор графики в современном масс-медийном дискурсе, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rastko.rs/filologija/stil/2006/12Radzievska.pdf> – Заголовок з екрану.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
4. Chandler D. Biases of the Ear and Eye: “Great Divide” Theories, Phonocentrism, Graphocentrism & Logocentrism, 1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/litoral/> – Заголовок з екрану.
5. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / Duden. – Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 2007. – 2016 S.
6. Fix U. Texte und Textsorten – sprachliche, kommunikative und kulturelle Phänomene / U. Fix. – Berlin : Frank & Timme GmbH Verlag für wissenschaftliche Literatur, 2008. – 504 S.
7. Hassan I. The Postmodern Turn : Essays in Postmodern Theory and Culture. – Columbus : Ohio State University Press, 1987. – 267 p.
8. Johnston D. The Assimilation of Text by Image, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.electronicbookreview.com/thread/electropoetics/assimilation> – Заголовок з екрану.

Список джерел ілюстративного матеріалу

9. Brussig T. Helden wie wir / Thomas Brussig. – Frankfurt am Main : Fischer, 1998. – 336 S.
10. Grass G. Mein Jahrhundert / Günter Grass. – Göttingen : Steidl Verlag, 1999. – 383 S.
11. Tellkamp U. Der Eisvogel / Uwe Tellkamp. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2006. – 320 S.
12. Timm U. Halbschatten / Uwe Timm. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2010. – 372 S.

**І. Пахолок
(Чернівці)**

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ВИДАННЯ «DIE ZEIT»)

Розглядається гендерний аспект функціонування фразеологічних одиниць у німецькомовних газетних статтях. У результаті аналізу доведено вплив гендерного фактору на кількісні характеристики функціонування ФО у газетному публіцистичному тексті, на їх тематику та модифікації.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, гендерний аспект, газетна стаття, модифікація фразеологізму.

Рассматривается гендерный аспект функционирования фразеологических единиц в немецкоязычных газетных статьях. В результате анализа выявлено влияние гендерного фактора на количественные характеристики функционирования ФЕ в газетном публицистическом тексте, на их тематическую направленность и модификации.

Ключевые слова: фразеологическая единица, гендерный аспект, газетная статья, модификация фразеологизма.

The article deals with gender aspect of functioning of phraseological units in German newspaper articles. Current linguistics is characterized by intensified development of new branches (among them gender linguistics), which is connected with the change of scientific paradigm and increased attention towards a person and everything related to him/her. It's worth saying that in phraseology of every separate language the phenomenon of universal and national (unique) is reflected what attracts attention of many researchers. Phraseology is considered to be the source of gender stereotyping in every language. Though gender aspect of PU was investigated by a lot of scientists (their works and achievements are observed in the article) but it isn't studied sufficiently. The aim of the article is to analyze the use of PU